

AZ AKARATTYAI VANÍLIAFAGYLALT

Eötvös Károly-utánzás a Balaton partjáról

Már az akarattyai szilfáról olvasva ki akartam térni erre, de akkor épp más dolgom volt, így most mondom el ezt a fontos, ám nemkülönben érdekes epizódot, ami mondhatni szerves részévé vált számomra mindannak, amit a Balaton jelent.

Ahhoz, hogy mindaz, amit elmondok, érthetővé váljon, Akarattya kapcsán a szilfán túl feltétlen meg kell említeni Bezerédj generálist, aki múlhatatlanul nagy, és tán legravaszabb hadvezére volt a nagyságos Rákóczi fejedelemnek. Ő ugyanis jelentős szolgálatokat tett a hazának, mikor a labancokat Akarattya-pusztá alatt egy törvetéssel igencsak szétverte, ezzel megmentve sok igaz magyar embert a Balaton partján és Veszprémben, kiknek orvul kirablására különben a labanc martalóc csapat készült. Ezért Bezerédj generálisnak minimum legalábbis egy szobrot vagy díszes emlékművet kellett volna már rég emelni. Az akarattyai-kenesei előljáróság, illetően súlyos mulasztását bizhatólag hamarosan pótolja, s egy méltó Bezerédj-emlék egyszer még el fog készülni.

Ha másért nem, hát az én írásom hatására.

Bezerédj generális tetteit ismerve látható, nem hiába, hogy róla van ma már elnevezve a dicső csata helye közelében a legjobb akarattyai strand. Az egyszerű nép által amúgy simán középső strandnak nevezett strandot hivatalosan Bezerédj-strandnak hívja a hivatali nyelv.

Erről a strandról tudni kell egyébként, hogy jórészt a Balaton elhódításával, feltöltés útján keletkezett. Anyósom – aki egy régi akarattyai – mesélte, hogy a gyerekkorában még a magasparttövi kocsiútig ért ki a Balaton. Anyósomnak egyébként még az öregapja vett anno Akarattyan parcellát, amire csinos kis házat emeltetett. A házhoz tartozik egy különös történet. A lábazata még a tervek szerint csopaki vörös kőből kellett volna épülnön, de a mesteremberek már akkor is huncutok voltak. Mire a nagyságos Kiss József postaigazgató úr lejött Pestről megnézni, hogyan halad az építkezés, no hát addigra meg volt rakva betonból a lábazat, s az arra hordott habarcsból alakított ki a mester afféle kőmintázatot, mondván hogy az lesz majd vörösre festve, s így sokkal jobb is lesz. Látható, hogy volt kitől örökölni mai kőművesmestereinknek a gazdát semmibe vevő trehánytságot. Most már mindenesetre ez az utánzatlábazat nincs is meg, buta szürke éredezett beton lábazat próbálja díszessé tenni az azóta ösivé lett házat.

Arról a parcelláról még fontos tudni, hogy valaha nagy egyházi legelő volt itt. Ám az 1920-as évek végén úgy döntött Budapest Székesfőváros előjárósága, hogy ezt a legelőt közhivatalnokok részére létesítendő balatoni villatelep céljára megvásárolja, s aztán felparcellázza. Lett is aztán ezért az Akarattya-pusztá melletti legelő helyén nagy székesfővárosi hivatalnoki üdülőtelep, s egy csinos székesfővárosi üdülőépület is létesült lent, a part mentén. Az üdülőépületet és parkját aztán a későbbi kommunista korban a honvédség kapta meg, s azóta is honvéd-üdülő néven ismert. Amúgy egyszer én magam is nyaraltam ott a családommal, mikor még édesapám civil alkalmazottként építésztechnikus volt a honvédségnél. Nagyon próbálta beszervezni őt a párt, de ő ellenállt. Így nehezen jutott üdülési lehetőséghez, de mivel a munkája amúgy kiváló volt, csak mégis elmehetett a családjával egyszer üdülni. Akkor még ott az üdülőben elég nagy volt a pazarlás. Bár nekem a rántott párizsi a legkedvesebb emlékem onnan. Ma nem tudom, mi lehet arra. Mindenesetre a rántott párizsit már nem szeretem.

Emlékszem arra az építéstörténeti érdekességre, hogy a honvédüdülőhöz épített új modern épületet csak azért építették ötszintesre, mert így már kötelező volt liftet tenni bele, az építésügyi előírások szerint. Ebből is látszik, hogy a mégoly bölcs előírásokat is hogyan tudja a visszájára fordítani a fondor emberi gondolkodás.

Ha amúgy valamely olvasóm kételkedne a parcellázásról mondottakban, annak bizonyosságul állítom, hogy saját szememmel láttam az eredeti parcellázási tervet, sőt abból egy saját másolati példányom ma is megvan, bárki eljöhét, és saját szemével megbámulhatja. Ezen a rajzon jól kivehetők a mostani utcák, és az a két telek is, amit az anyósom öregapja annak idején megvásárolt. Szóval az ő unokája az anyósom, és ő mondta, hogy az ő gyerekkorában még a part menti kocsiút mellé ért ki a víz, jó nádasan, s az embereknek az útról szinte belelógott a lábuk a Balatonba. De ott, mint említettem, elég nádas volt a víz, s ők a nádasok között megbújó stégeken át tudtak a Balatonba bemenni fürdeni. De ennek már sok évtizede, hisz az anyósom sem mai gyerek már.

Most a part menti kocsiút modern aszfalttal burkolt, és onnan a leghosszabb gólyalábú vásári ügyeskedő se tudná belelógatni a lábát a Balatonba. Ezt a távolságot egy kissé már kopott, hosszú büfésor hidalja át, egész a strandbejáratig, ahol szorgos vállalkozó bérlők szedik mindenkor nagy szorgalommal a belépődíjat. Bent aztán a tóból feltöltött szép strandon lehet merítkezni a Balaton hús habjaiban. No, ide szoktunk mi lejárni.

E helyről amúgy egészen különösen csodálatos látása nyílik a Balatonnak. Előttünk hullámsík a hatalmas tó, mint egy tenger, balra Siófok veszik a ködbe, jobbra Almádi hegyei tarkállanak, mögötte Füred kéklík, s legvégül keresztül szemben, mit egy sziget, nagy fenségesen Tihany zárja a látást, csodálatos apátsági sziluettjével. Minő csodája ez az emberiségnek! Én mondom, hogy ha a Bezerédj-strandnak csak fele olyan reklámja lenne, mint a brazil Copacabanának, hát bizony messze földről sereglenének ide a szépre érzékeny, művelt emberek, hogy ezekbe a csodálatos tüneményekkel körülvett habokba fürösszék megfáradt testüket-lelküket. Kapaszkodhatna csak utána a sok csiribiri spanyol meg olasz strand. Mert mi van amazokon? Csak só, víz meg homok. Az elbűvölő természetnek, és vele a költészetnek és ábrándos hagyománynak oly gazdagsága csak itt van, a Balatonnál, s annak is egyik legszebb része, én mondom ez az akarattjai strand.

Tehát a Bezerédj-strandra vezető büfésorról akartam eredetileg elmondani egy s mást. Annak is egy kiemelkedő pontjáról. Hisz büfés ma már bárki lehet, aki van elég bolond ahhoz, hogy kibéreljen valamit a tó partján a rövidke szezonra, de vérbeli büfés már kevés van. Ezen a soron dolgozik tehát a Horinka büfés. Szláv nevű az istenadta, de már születése szerint is jó magyar ember. Anyósom szerint a Horinka az egyik legrégebbi büfés itt. Való igaz, hogy Horinkának nagy a szakálla, vastag a szemüvegje, nagy a hasa, és egészében véve teljesen ősz a haja is, szakállja is. Meg lett mondva, hogy neki nagyon jó a fagyija, nála kell venni. Mert hogy a Horinka jó MDF-es (Ez a párt azóta már nem ugyanaz, s bizonyosan a Horinka sem MDF-es már. Ugye pártocskák jönnek-mennek – erről valahol már olvastam valami bölcset –, de az emberek állhatatossága nem állja, hogy a pártokkal együtt hajladozzanak ide-oda). Lényeg, hogy a Horinka rendes magyar, ezért tudva tudtuk, hogy az ilyen ember üzlete fenmaradásához okvetlenül hozzá kell járulni minden arra járó magyar strandolónak. Ez nálunk hagyomány.

Így, amikor a strandra mentünk, már jó előre elhatároztuk, hogy a Horinkánál vesszük majd a vaníliafagyaltot. Mert a gyerekek nálunk tudvalevőleg csak a vaníliafagyit szeretik. Nem kutatom miért, nem is akarnám ezzel túlzott terjengőssé tenni ez elbeszélést. Nem is tartozik szorosan a Balatonhoz és a strandhoz. Annál inkább fontos viszont ide tartozóan elmondani, hogy mi nem vagyunk amúgy olyan nagy strandra járók. Egyrészt azért, mert az az erdős-árnyas lejáró, ahol tőlünk a vízhez a magasparton le lehet menni, valami Matacsalja, vagy Macskatorok (ki tudja, honnan kapta a nevét, egyszer még egy szorgos olvasómnak érdemes volna ennek is utána járnia) egy elég szűnyogos hely, ahol a nyári hőségben szívesen időznek ezek a vérszívók az akácok és szedrek árnyékában. Másrészt ugyane helyen felkaptatva már nem csak a szűnyogok, hanem a meredély is gyötri az embert. Szép kis mulatság a hús habok után az izzadság habjaiban fürdeni, lehet utána beállni a kerti zuhany alá. De akkor minek az egész hercehurca, mikor az ember fürödhetik a kerti zuhanyban, s tíz perc múlva már az árnyas teraszon hűsöl, valami jó kis fröccs mellett, magában mulatva a strandon gyötrődőkön. Innen a teraszról valaha nagyon szép kilátás nyílt. Nagyanyósom 98 éves, ő mesélte, hogy fiatal korában még innen nézte a vitorlás regattát. Amúgy egy friss gondolkodású, élénk, máig nagy munkakedvű idős asszony, aki még most is, ha teheti tesz-vesz a kertben. Még meg sem születtem, már akkor nyugdíjas volt. A Nemzeti Bankban dolgozott, előtte meg más bankokban. Gödöllőn kezdett egy takarékpénztárban. Meséli, hogy anno a '30-as években a Grassalkovich-kastély kertjében valami ünnepségen, ahol a Horthy Miklós is ott volt, hogyan csodálták a kecseszkecsken birkózók bemutatóját. Ez a szabad fogású birkózás angol nevéből eredő kifejezés. Azt jelenti, fogd ahol éred. Szerintem helyesen tették magyar nyelvtudásaink, hogy e helyett a szörnyű anglogermán kifejezés helyett megalkották a szép magyar 'szabad fogású' kifejezést.

Volt aztán nagyanyósom egy hónapos ifjúsági csereprogramon a visszacsatolt Észak-Erdélyben is. De a Balaton persze szebb. Ez élteti. Meg a kert, meg a szép nagy fák. Azóta a fák megnöttek, így kilátás már nincs a teraszról, viszont tíz fokkal van hűvösebb, mint a strandon. Azt mondják, korábban is részben takarta a látást a Csittény-hegy. Vagy inkább dombocska. Akkor még szőlőkkel volt benöve, mára már ez is villákkal telehintett. Állítólag a Medgyessy nevű, levitézlett politikusé az a nagy ház a Csittény tetején, amit a strand vizéből is jól látni, ahogy a fák között-felett magasodik. De én ezt nem tudom személyesen igazolni, mert sosem láttam ott se Medgyessyt, se senkit sem mozogni.

Ilyen ingatlanok is vannak kérem a Balaton mentén. Mai korunk diszkréten veszi tudomásul a ki tudja milyen pénzekből, ki tudja minek épített, üresen álló építményeket. De ez nem tartozik olyan szorosan a tárgyhoz, hogy bővebb szót fecsérjek rá.

A Macskatorok Vereckét szégyenítő hágóján felül a másik ok, hogy ugye balatoni emberek vagyunk, a balatoni ember meg tudvalevőleg nem sieti el, hogy a Balatonban fürödjön. A pestieknek való az, meg azon más bámész népeknek, akik messze földről jönnek ide a vízhez. Azt mondom, helyesen teszik. Nagy ínségükben, melyet a Balaton-nélküli élet támaszt számukra, érthető, hogy erős vonzódás alakul ki bennük, s így, ha a vízhez érnek, attól elmozdulni aztán alig tudnak. Pedig a Bezerédj-strandon a lubickoláson túl más nincs is számukra. A sok más strandot elárasztó vízfoci-kapuk, kosárpalánkok, csúszdák, s sok egyéb vízi vacak itt nincsen. Csak az árnyas fák és a víz. Az anyatermészet ölelése. Ez kell igazán a megfáradt turistának! Mi meg csak leginkább estefelé megyünk le, körbe az úton, autóval. Olyankor már van hely a parkolóban is. A pirosra sült turisták hazamentek bekenni magukat kívül-belül valami hűsítővel.

Így estefelé aztán a kocsiból kiszállva jött tehát a döntés, hogy fagyaltozás lesz, és a Horinkánál vesszük majd a vaníliafagyit. Persze ilyenkor már legtöbbször vacsora után van az ember. A gyerekek is ehetnek édességet. Fontos nevelési elv, amit azt hiszem országosan terjeszteni kellene, hogy a gyerekek ne fagyaltozzanak vacsora előtt. A teraszon a vacsorát gutaütés nélkül tudja az ember strand előtt kényelmesen elkölteni, jó húst adnak az öreg fák. Ezeket a fákat, mint mondtam, a feleségem dédapja ültette, még a '30-as évek elején, mikor a ház épült. Van is egy kép abból az időből a családi fotóarchívumban. Nagy kopár síkon áll egy ház, a ház előtti lejtőn néhány cse-nevész facsemete. A ház előtt korabeli öltözetű társaság pózol. A kép jól tükrözi, hogy az akkori építkezések valóban egy feltört egyházi legelőn történtek.

A birkalegelő fontos ismérve, hogy birkák legelnek rajta. Régi magyar szokás ez is. A birkák körül sok a kullancs, jól megélnék a jámbor jószágokon. Ezek a kullancsok lehetnek az ősapjai azoknak a mai kullancsoknak, amelyek benépesítik a ház alatti ősfás „arborétumot”. Legalább nyolcvanéves fák, azt hiszem ez már mondható ősfásnak. Azért persze mi félelem nélkül járkalunk köztük, és este legfeljebb szedegetjük magunkból a kullancsot, de a vendégek mindig megkapóan megrettennek e tényről, és szaporán járnak be a kis ösvényeket a fák között. Nekünk ezek a fák inkább az árnyékot jelentik. Meg az árnyas teraszt, ahol kiválóan lehet borozgatni is, akár kettesben az asszonyommal, akár vidám vendégek társaságában.

Fontos itt megemlíteni, hogy ez az a terasz, ahol én Eötvös Károlyt többször is felolvastam a társaságnak. Eötvös Károly egykor híres író volt. Hatalmas alakja az idők alatt némileg feledésbe merült, de én hiszem, hogy ma nagy tetteket viszünk végbe nimbusza újbóli felemelése érdekében. Minden jó magyar hazafi kötelessége, hogy az ő művei által épüljön lelke, és messze vigye írói lángelméjének hírét. Fontos lenne ugyanis, hogy minél többen ismerjék őt és műveit. Írói nagyságához alig mérhető néhány másik magyar író, vagy bármely valaha élt magyar, legyen az művész, nagyúr, vagy hadvezér. Oly alak ő, ki mindannyiunk számára világító lángoszlopként kell emelkedjen korunk eltompuló sötétségében. Az ő szavait a teraszon olvasva még ma is kellemes érzés fogja el az embert. Főleg, ha valami jó kis magyar bor is akad hozzá. Persze mi csak magyar borokat iszunk, de hát miféle kutyaütő, hamisbor-muslinca is lehet az, aki a világhírű minőségű magyar borok helyett chilei, olasz vagy ausztrál pancsolmányokat fogyasztani nem átall a magyar tenger mellett? Vagy bárhol. Azt hiszem szent kötelességünk, hogy még külföldre menvén is pár palack magyar bor mindig legyen nálunk, hadd ámuljanak csak az ottani népek. Hisz a magyar borban költői tűz van, erő és férfiaság, ugyanakkor mégis oly szelíden hízeleg a szájbán, mint a legcsábítóbb női csók. Magyar női csók, természetesen.

Tán már ezért e körülírásból mindenki elfogadólag megérthette, hogy mi nem sokat megyünk a strandra, akkor is csak úgy hat óra-hét óra felé. Mikor a forróság alábbhagy. De azért egy kis fagyalt evésére a hőmérséklet ilyenkor még ugyancsak ideális. De csak a gyerekeknek. Én a fagyaltot nemigen szeretem halmozni. Egy gombóc nekem sok is. Csak nyalok egyet a gyerekek fagyijából. A Horinka büféje félúton van a soron, addig lehet tanakodni, hogy odafelé vagy hazafelé vegyük a fagyaltot. Aki szerint ez mindegy, annak nem sok érzéke lehet a balatoni strandoláshoz, vagy sosem próbálta, esetleg csak gyengeelméjű. A „mikor fagyizzunk” eldöntése a legkomolyabb megfontolást igényli. Hisz ha az ember hazafelére tüzi ki a fagyit, akkor esetleg már hűvösebb van, vagy a víztől lehülve nem oly kívánja, és a kocsiban fagyit enni sem oly érdekes, de a parkolóban állva sem. De ha odafelé veszi az ember a gyerekeknek, akik tudvalevőleg lassan nyalogatják, akkor a vízpartra hamar odaérve,

félíg evett fagyival a kézben jön a dilemma. Hisz itt a víz, jó lenne már egyből belecsoobbanni, de a fagy is jó. Nem lehet csak úgy nyakra-főre gyorsan befalni. Nem is egészséges, és a fagyievés metafizikájának is ellene van, hogy az ember csak úgy behabzsolja a hús nyálánságot. Minderre a legtöbbször adott válasz, érthető módon az, hogy fagyival lassan sétálunk, de inkább hazafelé vásárolva. Inkább a vízzel hűsítjük magunkat érkezéskor. Ha hús. Mert tudnivaló, hogy a Balaton igen fel tud melegedni, hisz sekély vizű tó.

Olvastam is a nagy földrajztudósnak, Cholnoky Jenőnek a Balaton című könyvében, ahol 1938-ban igen szemléletesen rajzolta meg azt a képet, mily sekély a Balaton. Átlag vízmélysége három méter, legnagyobb mélysége 11 méter. Hossza több mint hetven kilométer. Ha azt akarnók, hogy egy bronz domborművön méretarányosan ábrázoljuk a medret, s ehhez a munkához egy nyolc méter hosszúságú bronzlapot használnánk, akkor ebbe a bronz lapba hét méter hosszban egy 0,3 milliméteres gravírozást kellene mindössze ejtenünk, s a legnagyobb mélység, a tihanyi kút is mindössze 1,1 milliméteres lenne. Ez azt hiszem elég beszédes példa. Gyakran elmondom, mert szeretem vele elámultatni a hallgatóságom.

Volt, hogy annyira kiszáradt a tó, hogy száraz lábbal hosszú métereket lehetett bemenni a mederbe, itt-ott meghúzódó kis, bokáig érő lagúnák között. Az iszapban tengerparti stílusú homokvárakat lehetett építeni. Még az is felmerült akkor, valami eszes mérnökök fejében, hogy a Dunából vagy a Rábából vezetnek ide vizet. Na, erre az idegen vízre aztán a Balatonnak végképp semmi szüksége nem lett volna. Pláne nem a habzó Rába vizére, amit az ausztriai börgyárak oly nagyon szennyeznek. Hiába, nem csak régen tört a német a magyarok vesztére. De hagyjuk, ez már nem tartozik szorosán a tárgyhoz.

Tudjuk, hogy a Horinka büféje mellett ott árulják a Carte'd Or gombócos fagyit is. Igazából magyar proteccionista szempontból ez azért egy kis dilemmát támaszt. Hisz a Horinka egy Ragonese nevű olasz cég fagyiját árulja, a másik fagyit meg ugye egy multicég, az Algida terméke. De tudvalevő, hogy a gyártás viszont Veszprémben történik. Nekünk pedig ha a magyar termékek vásárlása alapvető érdek, még vonzóbb színben tűnhet fel, ha veszprémi terméket veszünk. Hisz a jégkrémgyár sok veszpréminek ad munkát, a városnak adóbevételeket termel. Sőt, sok kiszolgáló vállalkozó is megtalálja benne a szerencséjét. Személyesen ismerek egyet, Kurucz Sándor barátomat, aki már ösidők óta áll velük szerződésben, és igen csinos kis vállalkozást tudott felépíteni csak általa, hogy a jégkrémárusítás kellékeit tárolja Veszprémben, és szállítja szanaszét az országban. Ő maga is eltart vagy tíz embert. Az ő raktárából származik bizonyosan az a fagyispult is, amiből itt árulják az algidás fagyikat.

Fontos dolgok ezek. Én magam láttam azt a gyönyörű, magyar gyártású balatoni hajót, melyet Kurucz Sándor barátom e vállalkozás használatából vásárolt, s amivel egyébként oly eredményesen versenyez. (Versenyzői sikereiről, s hogy hogyan lett belőle egy év alatt egy csapásra bajnok, egyszer máshol hosszabban is érdemes lenne majd beszámolnom.) Vagyis láthatjuk, így a Balatonon elköltött pénz oldalcsatornákon át végül a Balatonra tér vissza. Minő szép példája ez a nemzeti érzés ápolásának!

Más részről jó barátságban vagyok a veszprémi jégkrémgyár beszerzési vezetőjével, aki a kimondhatatlan supply-chain-manager tisztségben dolgozó Csalló Péter barátom. Ő maga mondta el nekem, micsoda tenger sok alapanyagot szereznek be külföldről a gyártás érdekében. Ezt kötelezően írja nekik elő a nemzetközi központ. Vagyis az ő fagyijukban van azért jó adag külföldet gazdagítás is. Csalló Péter barátom amúgy erősen magyar érzelmű, és igen nagy híve az ősi elveket követő biokertészkedésnek, amit csopaki házában kertjében űz. Közben óvja-védi a gyönyörű balatoni környezetet. Nem tudni, ki intézte úgy, de az utcájuk a Csalló köz névre hallgat. Mily csodás tünemény ez, egy szép felvidéki táj neve bukkan fel a Balaton partján! Ilyent csak a magyar nyelv tud!

De azért a Horinka mégis a nagy magyar a soron. Mindig ki van nála plakátolva az aktuális nagy magyar bösztröpusztai találkozó. Ezt nyáron szokták a pusztában tartani, sok szép magyar motívummal. Igazi nagy magyarkodási esemény ez. Az elsőt én magam is ott voltam még, csodálatos volt. Akkoriban még a baranta nevű magyar harcművészetet műveltem. Ez egy szép dolog. Egy kitűnő, lelkes és hagyománytisztelő, ambiciózus katonatiszt határozta el, hogy a régi magyar harci mozgásokat összegyűjti, és azokból egy külön sportot komponál. Ezt nevezte el barantának. Hogy miért? Állítólag valami öreg pásztor őfeljük barantalkodásnak nevezte azt, amikor a kölkek botokkal csépeltek egymást a réten. Az már biztos, hogy gyerekésszel Árpád apánk is hasonlóan cselekedhetett annak idején az övével. Így ennek utánzása igazán csak magyar dolog lehetett. Nekünk csodás volt a sok harciaskodás mellett a táncokat, dalokat és hagyományokat is tanulni. De aztán e katonatiszt a sikertől

nagyzásba esett, a veszprémi kis csapatunk is belehasonlott a felmerült sok nagy és nehéz gondolatokba. Így végül, nagy sajnálattal, én is abbahagytam a barátát. Pedig kezdtem már megerősödni az egyévnnyi edzéstől. Így a későbbi bösztrpusztai találkozókra se mentünk már el. Hiába volt kiplakátolva a Horinkánál. De hát a fagyija jó. Így aztán hazafelé a Horinkához mentünk vaníliafagyilaltot enni.

Végül aztán mégis algidás vaníliafagyit vettünk. Nem azért, mert Veszprémben gyártják, a városban, ahol lakunk, és amit Bezerédj generális megvédett a labancától Akarattya alatt. Hanem mert Horinka uramnál már nem volt vanília. Elfogyott. Más is nála vette ezen a szép hosszú nyári napon.

